

HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG
DERNEĞİ
TÜRKİYE
TEMSİLCİLİĞİ

Bu görüş yazısı, 'Foreign Policy for the 21st Century; Peaceful, Equitable, and Dynamic Turkey' başlıklı proje kapsamında Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği tarafından [Uluslararası İlişkiler Konseyi](#) ve [Global Akademiye](#) sağlanan destek çerçevesinde hazırlanmıştır.

Bu yazıya atıf için: Evren Balta, "İç-Dış Politika Hattı ve Kulturkampf Olarak Dış Politika" Panorama, Çevrimiçi Yayın, 03 Kasım 2022, <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/11/03/eb/>

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

İç-Dış Politika Hattı ve Kulturkampf Olarak Dış Politika

Evren Balta

Türk dış politikasının son 20 yılını nasıl anlamalı? Batı ittifakının bir parçası olma arzusunun Batı karşıtlığına nasıl gelindi? Komşularıyla sıfır sorun eksenli bir politikadan neredeyse bütün komşularıyla gerilim yaşayan yayılmacı bir dış politika anlayışına nasıl geçildi? Ticaret yapan devlet modelinden ideoloji yayan bir devlet modeline dönüşümün temel parametreleri nerede kuruldu? Ne oldu da Türk dış politikası bundan bir 20 yıl öncesinden geleceğe bakan hiç kimsenin tahmin edemeyeceği bir biçimde değişti?

Bütün bu soruları yanıtlamanın eğer bir yolu küresel ve bölgesel düzlemde yaşanan büyük altüst oluşlara ve sistemik değişikliklere bakmaksa, diğer yolu da ulusal düzlemde yaşanan değişikliklere bakmak. Nitekim ne uluslararası sistemin yapısı ne de sistemik faktörler Türk dış politikasındaki bu tercihlerin neden yapıldığını ve nasıl değiştiğini açıklamakta yeterli değil.

Son 20 yılda karşı karşıya kalınan her zorluk ya da alınması gereken her kararda her zaman başka seçenekler de mevcuttu. Bu seçeneklerden hangisinin seçildiğini, hangi yola girildiğini büyük oranda ulusal faktörler belirledi. Bu ulusal faktörler hiç kuşkusuz kendi içlerinde pek çok değişkeni barındırıyor. Kurumsal yapılanmadan karar alma biçimlerine, liderlik sitilinden rejim tipine kadar pek çok faktör dış politika tercihlerinin oluşumunu doğrudan etkiledi.

Örneğin Rusya ile kurulan ilişki sadece bölgede değişen güç dengesine verilen bir yanıt değildi. Aynı zamanda birbirine benzeyen liderlik stillerinin sonucu ve rejimin sürekliliğinin garantisiydi. Dış politikanın şahinleşen söylemi sadece bölgesel gelişmelere verilen bir yanıt değildi, aynı zamanda bir seçim kazanma stratejisi ve Türkiye'nin Kürt sorunu gibi kendi çözemediği ulusal sorunlarının dış politikaya yansımasıydı. Artan militarizm sadece bir dayatma ya da gereklilik değil, aynı zamanda bir kalkınma modeliydi. Yapılan hatalar sadece sistemsel belirsizliğin sonucu değildi, aynı zamanda dış politika alanındaki kurumların ülkenin tüm kurumlarına paralel şekilde çözülmesinin de sonucuydu.

Kısacası Türkiye'nin dış politikada aldığı hemen tüm kararları bu ülkenin kurumları, ekonomisi, dengeleri, korkuları ve siyaseti şekillendirdi. Fakat hiç kuşkusuz son 20 yılı anlamamıza yarayacak önemli dönüşüm, sadece içerisi ve dışarıları arasındaki ilişkinin değişen parametreleri değil, aynı zamanda dış politikanın farklı siyasal kurguların ve kültürel kimliklerin birbiriyle rekabet ettiği bir savaş alanı haline dönüşmüş olmasıdır. Bir başka ifadeyle, dış politika alanının hem içeride hem de dışarıda yaşanan farklı kimlik, grup ve ülkelerin statü hiyerarşisi içinde daha fazla temsil edilme talebinin hayata geçtiği kurucu arena haline gelmiş olmasıdır.

Temsil Krizinin Savaş Alanı Olarak Dış Politika

Temsil krizinin dış politika alanına taşınması elbette sadece Türkiye'ye ait bir dönüşüm değil. Dünyada 21. Yüzyılın ilk çeyreğine rengini veren popülist hareketler hem ulusal hem de küresel düzeyde yerleşik güç ilişkilerine ve siyasi hiyerarşilere meydan okuma iddiasındalar. Bu hareketler bir yandan ulusal düzlemde mevcut siyasi, ekonomik ve/veya kültürel iktidardan dışlandığı ve bu nedenle "otantik" siyasi temsilden yoksun kaldığı iddia edilen seçmenleri merkeze taşıma iddiasına sahipler, diğer yandan merkeze taşıdıkları kitlelerin gücü adına kendi uluslarına (ve onun yeni biçimlenen kimliğine) dünyada daha fazla statü talep ediyorlar. Bunlar sadece yerleşik ulusal kurumlara değil, uluslararası siyasetin yapılageliş biçimine de itiraz

ediyorlar. Bu yolla dış politikayı uluslararası aktörlerin kapıştığı dikey bir çatışma alanı olmaktan çıkarıp, içerideki gerilimlerin dışarıya taşındığı bir yatay kapışma alanına dönüştürdüler.

Bir diğer deyişle, 21. Yüzyılın başında dış politika içeride hangi kıyametler koparsa kopsun ulusun (görelî olarak) ortaklaştığı bir “ulusal çıkar” fikri üzerinden farklı hükümetler tarafından birbirine yakın biçimlerde uygulanan bir alan olmaktan çıktı. Uluslararası ittifakların ulusal kimlik tahayyülleri üzerinden kurulduğu, kurulan ittifakların da içeride ulusal kimlik tahayyüllerini tahkim ettiği bir savaş alanına dönüştü.

Muhafazakâr vs. Seküler Dış Politika

[Lisel Hintz](#) Adalet ve Kalkına Partisi döneminde ulusal kimlik ve dış politika arasındaki ilişkiye baktığı çalışmasında içsel bir gerilimin dışarıya taşınma alanı olarak dış politikayı anlamamız gerektiğini işaret ediyor. Buna göre, dış politika ne sadece ulusal kimliği inşa eden bir faktördür ne de sadece ulusal kimlik tanımlarının yol açtığı bir sonuç. Bizatihi farklı ulusal kimlik tahayyüllerinin ithal edildiği ve birbiri ile çarpıştığı bir alandır. Dışarıyı tıpkı içerisi gibi farklı kimliklerin birbiri ile yarıştığı, ülkenin içinde bulunduğu siyasal ve duygusal kutuplaşmanın birebir yansıdığı bir siyasi rekabet sahıdır.

Nitekim, Türkiye örneğinde seküler- muhafazakâr kimlikler ile bu kimliklerin farklı ulus tahayyülleri üzerinden yaşanan ayrışma, Türkiye'nin kendi güç projeksiyonunu yapacağı coğrafyanın neresi olması gerektiğinden üye olunması gereken örgütlere kadar hemen her şeyi etkilemektedir. Bu ortamda Türkiye ya Ortadoğu'dan mahrum bırakılmıştır ya fazla Ortadoğuludur. Türkiye ya Batı ittifakına fazla yakındır ya da Batı ittifakından fazla uzak. Türkiye'nin kimlere sınırlarını açması gerektiği tartışmasında dahi tutumları bu ayrışma belirler ve dolayısıyla Türkiye'nin göç politikasını da şekillendirir.

Bu düzlemde dış politika en az belki alkol tartışması kadar gündelik ve buradadır. Bütün pratikleriyle *kulturkampf*'in temel bir bileşenidir. İçerideki kutuplaşma dinamikleri ile kültürel/siyasal ayrımların dış politikaya bu şekilde taşınması dış politikayı kaçınılmaz olarak iktidarın kurulduğu ve sürdürüldüğü ana arterlerden biri haline getirecektir.

Yeni bir Dönem mi?

Ulusal siyasetin dış politikayı biçimlendirdiği ve ulusal faktörleri anlamadan dış politikayı anlayamayacağımız hakkında alanın uzmanları arasında artık bir uzlaşma var. Fırsatçı liderlerin seçim kazanmak ve içerideki güçlerini sağlamlaştırmak için dış politika krizlerini kullandıkları (ya da yarattıkları) neredeyse gündelik siyasi dilimizin bir parçası haline geldi. Kurumsal dağılmanın ve rejimin kişiselleşmesinin liderleri (hakiki) bilgi kaynaklarına kapatarak, dışarda maceralara yol açtığını tartıştığımız en güncel örnek Rusya'nın Ukrayna'yı işgali.

Fakat bu yazıda işaret ettiğim gibi dış politika sadece ulusal faktörlerin (planlanan ya da planlanmayan) bir sonucu değil. Bizatihi ulusal değerlerin, kurumların inşa edildiği, kültürel ayrışmaların aynen yansıtıldığı kurucu bir savaş alanı. Temsil krizinin bütün hızıyla devam ettiği ve içerideki meşruiyet mücadelesinin pek çok hükümet için nihai olarak çözüldüğü (ya da çözülmeye çalışıldığı) kurucu bir alan.

Covid-19 salgını ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, bu kültür çatışmasının (hem merkezkaç hem de merkezci) etkilerini daha da arttırmış, küresel yarılmayı güçlendirmiş durumda. Ayrıca ekonomik ve siyasi rekabet, ahlaki ve kültürel rekabetle ayrılmaz biçimde birleşti. Bu yeni rekabet biçimlerinde aile, kadının toplumdaki yeri, egemenlik, milliyetçilik, doğayla kurulan ilişki ve yerlilik gibi “yeni” unsurlar geçmişte demokratik değerlerin sahip olduğu ayırt edici pozisyona yerleşti. Bu değerler üzerinden küreselleşmenin yerini küresel kültür savaşına çok benzeyen bir şey aldı. Bu kültür savaşı Batı ve Batı dışı toplumları yatay biçimde kesiyor, yöntemleri farklılaşsa da İtalya’da Giorgio Meloni ile Rusya’da Putin’in gündemini ortaklaştırıyor.

Türkiye’de de dış politikayı yaklaşık 20 yıldır biçimleyen bu kültür çatışmasının yeni bir kırılma noktasındayız. Türk dış politikasının olduğu kadar küresel siyasetin geleceğini de hem içeride hem de dışarıda değerler ve normlar üzerinden bütün hızıyla devam eden bu küresel rekabet belirleyecek.

Prof. Dr. Evren Balta, Özyeğin Üniversitesi

Evren Balta, Özyeğin Üniversitesi’nde uluslararası ilişkiler öğretim üyesidir. The Graduate Center, CUNY’den siyaset bilimi alanında doktora derecesine sahiptir (2007). Özlem Altan Olcay ile birlikte yazdığı son kitabı “Türkiye’de Amerikan Pasaportu”, Amerikan Sosyoloji Derneği’nin Uluslararası Akademik Ödülü ile Küresel ve Ulusötesi Sosyoloji En İyi Kitap Ödülü’nü almıştır. Prof. Balta, İstanbul Politikalar Merkezi’nde kıdemli akademisyen ve TÜSİAD Küresel Politika Forumu’nun akademik koordinatörüdür.